

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ad Leonem X. Pontificem Maximvm

[Straßburg], 1519

VD16 L 3409

Praeceptvm Primvm. Non Habebis Deos Alienos.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34717

242

DECEM PRAECE

PTA VVITTENBERGENSI POPVLO PRAE
DICATA, PER R. P. MARTINVM LV
THERIVM AVGVSTINIANVM.

PRAECEPTVM PRIMVM.

NON HABEBIS DEOS ALIENOS.

*praeciptum
primum*

PRIMVM quæritur cur non præcipit affirmatiue
sic, Habeto propriũ uel unũ deũ, uel adora me
unicũ deum: Secundo, Cur nõ imperatiue ma
gis q̄ indicatiue dicit, Nõ habeto deos alienos?
Ad utrũq; simul respondeo, Quod omne præ
ceptũ dei magis positũ est, ut ostendat iam præ
teritũ & præsens peccatũ, q̄ ut futurũ prohibeat. Siquidem iuxta
Apostolũ, Per legem nihil nisi cognitio peccati. Et iterũ, Conclu
sit deus omnes sub peccatũ, ut oĩm misereatur. Ideo præceptum
dei, ueniens inuenit peccatores, & auget, ut amplius abũdet pec
catũ, Ro. v. Leges uero hominũ propter futura peccata ponun
tur. Ideo spiritus, ut est benignissimus magister, magis loquitur
indicatiue, q. d. O miser homo ecce tuam tibi ostendo prauitatẽ
Talis esse deberes, qui nullos deos haberes, non assumeres no
men dei tui frustra, Sabbatũ sanctificares, Non occideres, Non
cõcupisceres &c. Nunc aut totus es alius & peruersus. Ideo deni
q; & negatiue præcipit, quia negatiua est uehementior, q̄ affir
matiua. Siquidem & Samaritani olim coluerũt unũ deum, sed
simul deos suos. Et nunc Iudæi atq; gentes, hæretici, & mali, im
mo omnis homo mũdi, unũ deum colit, quem omnes cogno
uerunt, ut Ro. i. Apostolus dicit. Sed ibi peccant, quod hunc sic
colunt, ut simul & sua idola colant. Ita nullus est hoĩm in mun
do, qui non in aliquo gradu, quodlibet præceptũ faciat. quia ne
mo est, qui nõ aliquando nomen dei non inuanũ assumat, qui
nõ aliquando nõ occidat, non mœchetur, nõ furetur, sed simul
tamen omnia etiam contraria faciat, ut uidebimus latius infra.

X

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRÆCE
COROLLARIUM.

Oñes filij Adæ sunt idololatræ, & primi huius præcepti rei. Verum sciendū, q̄ idololatriæ duo sunt genera. Alterū exterius, alterū interius. Exterius, quo hō lignū, lapidē, bestias, stellas adoratur, ut notū est ex Vet. test. & libris gentiliū. Hoc autē procedebat ex interiori. Interius, quo homo uel timore pœnæ, uel amore cōmodi affectus, foris quidē omittit culturā creaturæ, sed intus manet amor & fiducia in creaturā. Quæ est em̄ religio, nō flectere genua diuitijs & honoribus &c. & tñ cor ac mentē, nobilissimam sui partē offerre illis: hoc est, deum adorare in corpore & carne, itus autē adorare creaturā in spiritu. Hæc idololatria dominat̄ in omni homine, donec sanet̄ per gratiā in fide Iesu Christi. Sicut dicit Psal. lxxx. Audi populus meus & cōtestabor in te. Israel si audieris me, Non erit in te deus recens, neq; adorabis deum alienum. Quod est dicere, Tuis studijs & uiribus nunquam eo peruenies, ut deum alienum non adores. quia etsi nō coles imagines, corde tamen mihi præferes creaturam. Tunc autem non adorabis alienum, si me audieris, id est, fides uerbi mei te faciet liberū a dijs alienis, & uerum cultorem dei. Hęc enim abstrahet te a cupiditate & fiducia rerum, & trahet ad creatorem.

Quomodo fiat istud?

Ita fiet, Fides Christi tollit omnē fiduciā sapientiæ, iustitiæ, uirtutis propriæ, docēs, quod nisi ipse pro te mortuus esset, teq; seruaret, nec tu, nec om̄is creatura tibi posset prodesse, ac sic oritur oīm contemptus. At ubi audis q̄ pro te passus est, & credis, iam oritur fiducia in eum, & amor dulcis, & sic perijt om̄is rerū affectus ut inutiliū. Et oritur æstimatio solius Christi, ut rei necessariæ uehementer, remansitq; tibi nō nisi solus Iesus, solus satis & sufficiens tibi, ita ut de omnibus desperās unicū habeas hunc, in quo omnia speres, ideoq; super omnia eum diligas. At Iesus est uerus, unus, solus deus, quem cum habes, nō habes alienum deum. Iudæi uero timentes ne alienum deum haberent, si hominem Christum adorent, eo peius adorant alienū deum, scilicet idola cordis sui, q̄ sibi de deo fingunt. Recte ergo dicit, si audieris me, quasi diceret, impossibile est ut non adores alienū, si non audieris me, quia non humiliaberis, nec auferet̄ tibi fiducia creaturæ. Non humiliaberis autem, non adorabis me, sed te & tuā.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES,

Clare ergo patet, quod nemo implet hoc præceptum, nisi credens in Christum, sperans, diligens, nudatus ab omnium rerum affectu. Quod sine gratia dei est impossibile.

At sunt multi, qui cum interrogantur, an alienum deum habeant, & idololatram sint, constanter respondent, quod nequaquam. Hos ut deprehendas manifesto mendacio, id observa. Num sint rebus ita mortui, & in Christo ita securi, ut ne diuitijs inflent, nec paupertate deiciantur, nec honore tumeant, nec ignominia marcescant, nec uita latentur, nec morte terreantur, nec uoluptate gaudeant, nec passionibus tristentur. Et prorsus ita sint ad utrumque immoti & quieti, ut quoquo modo illa cadant, satis eis sit, quod Iesum Christum habent, immo ut paupertatem, ignominiam, passiones, mortem ament & optent, diuitias, gloriam, uoluptatem, uitam fastidiant præ desiderio sui dei Iesu Christi. Sicut ille Psal. xliij. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum &c. Et sponsa in Canticis, Filia Hierusalem, nunciate dilecto, quia amore langueo. Et Paulus, Cupio dissolui & esse cum Christo. Qui uero hunc in se affectum nondum sentit, confiteatur se nondum esse purum dei cultorem, sed multa mixtum idololatriam, quia dolet, cupit, amat, odit, non sicut debet, nec ea quae debet. At hic dicitur, hæc pertinent ad perfectos, non ad omnes, non est necessaria tanta perfectio. Respondeo. Et nos scimus hoc esse perfectorum (id est, non Iudaeorum, sed Christianorum) Non quod damnati sint omnes, qui tam perfecti non sunt, sed quod ista meta & finis est nobis propositus, a cuius asssecutione nemo excusatur, nisi is, qui cum gemitu agnoscit, & confitetur sese non esse talem, & quotidie laborat, ut fiat talis. Et quod minus facit humiliter petit ignosci, dicens, dimitte nobis debita nostra. Et illud, Cor mudum crea in me deus. His inquam timoratis, & confitentibus, quærentibus, petentibus, non imputatur ista idololatriam suam mixtura, propter Christum, in quem credunt. Illis uero, qui sine timore, sine solitudine proficiendi in securitate stertunt, omnino imputatur, & sunt uere idololatram. Nec excusabuntur, quod non sit necesse esse perfectum, quasi præceptum illud lapidibus aut lignis, ac non potius hominibus sit positum, & ita implendum pleneatque perfecte, ut nec unum iota, aut unus apex sit prætereundus.

Pro clariore noticia, ita ut infirmiores possint capere, qui &

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

quomodo contra hoc praeceptum peccent, latissime ponam exempla, non tamen omnia (nisi uelim infinitum numerare) sed multa, ut eorum comparatione possint reliqua facilius intelligi

Primo, Sunt aliqui a deo rudes, ut uideatur diabolus non serio sed uelut moriones suos ioco illudere, inter quos sunt, Sortilegi diuini, malefici, incantatores, superstitiosi. Et horum multiplex species, sed in compedium eos redigam, atque ut facilius teneantur memoria, iuxta aetatum differentias distinguam.

Prima est Adulescentia per se procliuus in seductionem hostis Primo sunt, qui conceptis uerbis, certisque signis nouerunt consecrare, id est, execrari, gladios, tela, boardas, & omne ferrum, ita ut non possint laedi ab illis, siue in bello, siue alias. Vidi ipse ego adulescentem, qui stricto gladio, in uentrem nudum fixo, tam ualide urgebat aduersum seipsum, donec capulus reflexus copularetur acumini super uentrem, & nihil laesus, gladium rursus remisit.

Secundo, Qui possunt haec soluere, circulo descripto, ductisque in puluere signis, & ita alter alterius sacramenta irrita facies, sese occidunt

Tertio, Sunt qui literas, aut characteres super uitrum scribunt & ad ignem ponunt, torquere soliti hac machina puellas ad sui amorem. At illae rursus, aliae ollam ad ignem ponentes, suos Adonides per multa miliaria, uocare possunt. Aliae caput asini in medio foco ponentes urgent ad se uenire quotquot uolunt, sui mysterij uel amulos uel consortes. Et mirum dictum, quod non sit salus nec remissio uenire coactis, donec igni potiri eis licuerit, asinini capitis coctore.

Quarto, habentur literae, multis sacris & uerbis & signis repletae, quas Carolo dicunt a Leone papa missas in bellum, quod ultra uanitatem, etiam mendacium est, ut ex Chronicis patet, cum non fuerint synchroni Leo, & Carolus. His tamen tantum tribuunt, ut nec occidi, nec laedi, nec iniuriam pati possit, qui illas portauerit, ita ut praesumant, & iniquis causis uictorias forenses.

Quinto, obseruatur mensis pro uxore ducenda. Alij ne nascatur proles, alij contra ut plebs abundent. Ita non deo, sed mensibus tribuunt hominum creationem, infelici insipientia, & tamen sunt libri his nugis referri.

Sexto. Sacra illa caera, paschalis caerei, a multis furtim absciditur, nescio in quot & quanta uel maleficia, uel superstitiones.

Septimo, Sunt qui accepta aqua benedicta, cum pculis suis sperant se in fornicatio ouum inuenturos, quod gestantes sint inuisibiles.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Oftauo. Furem quærunr, dum suspecta nomina in chartulis inscripta, iaciunt in aquam benedictam, ut cuius nomen in ima ruat, ipse sit fur quæsitus.

Nono. Vxore ducta, stultis obseruatiõibus intendunt, uter utri sit supuicturus, ut qui prior obdormiat nocte prima, prior morietur. Item uxor primo ingressu domus uiri, superius limen tãgat manu, adiunctis uerbis, quibus se dominã uiri diuinet. Secundũ hæc iudicentur similia, quanquã sint stulta magis quã mala, & ludus dæmonũ, ut dixi, uidetur, sed qui tandem in nimium serium uergat, scilicet, ut assuescãt ijs minutis in creaturam cõfidere, & inde nec in magnis deo credant. Excusant se sane, quod sint sacra signa, sacraque uerba, quasi non ideo magis sunt accusandi, quãd rebus, signis, uerbisque dei, in re prophana & diabolica utantur.

Secunda est, luuentus, & eorum coniugio iam sunt astricti, ubi affectus proles & rerum, mulierculas mire seductiles reddit in hoc opere diaboli.

Primo. Curare nituntur infantes superstitiosis quibusdã ritibus. Nam sunt, qui fascinosos curant pueros (quod malũ apud nos frequentissimũ est, adeo abundant pestilentes uetulae, & dæmonũ ancilla in hunc usum) ignoto quodã morbo, quẽ Teuto. die elbe, uocant. His quidã sacerdotes & editui rustici a magicis meretricibus edocti, literas scribunt pensiles ad collũ. Sed nõ cõmuni atramento neque papyro, nec omni die, nescio an & calamo & pulpito & loco uisuali, habet em̃ res ea sua occulta mysteria, & fit tã quod faciunt, quia credunt. Alij aliũ morbũ, quem Teuto. das hertzgespanst, id est, pectoris distensionẽ, quem eo p̃bant argumento. s. si mensura a cubito ad cubitũ, non sit equalis mensurã, a poplite ad collũ pueri. Deinde nescio quã modis murmurãdi cingulo metientes, capitis dolorẽ mitigent, sic & alios oĩm membrorũ dolores. Hic ego uellem pueros intelligere & loqui ut matres suas, tam insignis iustitiã arguerent. Non enim est dubiũ, quin resisterent, & sapientiores se matribus p̃barent.

Dicunt autẽ, Quis non misereatur infantis & filij uteri sui: Respondeo. Miserendũ, sed non usque ad seruitutẽ diaboli, uel naturalem quære medicinã, uel deum exora in simplici fide. Cur eũ quem deus creauit, diabolo seruandum & sanandũ offers: Verum deus ad tentationem incredulorum permittit talia fieri in

infantibus, per maleficos, ut diabolum quærant, qui deum neglexerunt. Neq; enim dubitandum est, infantium eiusmodi uexationes, quandoq; nõ esse naturales, sed dæmones per maleficos adturati, ita cruciant parentes eorum, occulto dei iudicio, sed iustissimo, ut probet fidem, uel illoꝝ uel alioꝝ, aut utrosq; puniat.

Secundo, patres insufflant paruulis in palatum, uel guttur, ne scio quo morbo laborantibus, adducunt autem uerba ad adiurationem idonea septem uicibus.

Tertio, Qui pecora signant atq; sic seruant a lupo, peste, aqua, igne, quin totam ciuitatem uel domum ab incedio possunt ita seruare: Infœlix lupo, iuste queri potest, portionem suam a deo datam, sibi ereptam per dæmonũ fœderatos. Si Iob ita fetisset, sua pecora seruasset, sed non a deo laudatus esset.

Quarto, Eadem religione fructus in agris & hortis cõsignant a deo stulti, ut qui imbrem & incrementum ex deo acceperunt, custodiam ex diabolo perant, uelut cõtra deum pugnantes, ne auferat, quod dedit.

Quinto, Ignem & aquã item serpentes nouerunt adiurare, ne pecori noceat ullo modo, id est, ut res eorũ non sit subiecta deo.

Sexto, Infirmi dum uouent sanctis uota, deinceps peccatũ putant medicinis uti, ut, s. tentent deũ suis stultis uotis. Atq; si qua mulier inuncta fuerit olei sacramento, eam per annũ non nisi nigris uestibus oportet uti, nõ saltare in chorea, nõ dormire cum marito. Adeo diabolus familiare habet organũ, sexum istũ fœmineũ, ut ipsum in sua sacra asciscat, per ipsum suas leges dicat, suas superstitiones seminet, per oĩa contrarie deo, qui sacra & sacerdotium & uerbũ suum, uiris imponit. Verũ longe præualet sacerdotiũ istud muliebre, repleuitq; has terras innumeris superstitionibus, benedictionibus, documētis friuolis. A quibus longe plus timent, q̃ a legibus & sacris, sacerdotij uirilis ac diuini.

Septimo. Huc pertinent qui ominations, auguria, ut crocitantum coruorum & alioꝝ, gentiliũ portentorum reliquias uel exempla, obseruant.

Octauo, Qui dies Aegyptios obseruant, in profectioibus, in reditu, in ædificijs, in negotijs, in uestibus nouis induendis. Hi si sic crederent, quod ignis in hyeme grator est q̃ in æstate, Item qd in æstate conuenit fœnũ facere, fruges colligere &c. recte cre-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

derent. Aut quod omni mane bonū sit exire, si quis sanus sit & necessitatem habet, Malum autem, si ægrotus sit. Quid enim aliud meretur illusor ille diabolus, q̄ ut rursus & nos eum rideamus? His non longe iunguntur, qui incisionem uenarū, ablationē puerorū, salubritatem balneorū, & opportunitatē seminandorū, nō ex humorū & calorū opportunitate, uel corporū necessitate, sed ex influentijs planetarū & stellarum, nos docent. Cum optimi medici doceant, necessitatē hic esse unicā regulam. Nisi forte parant nos fame occidere, dum non permittunt nisi paucis diebus nos seminare. Sed bene habet, q̄d iste nugæ a nullis uel paucissimis (deo melius cogitante pro nobis) obseruatur.

Nono sequit̄ lauta illa Astrologia seu Mathematica, quæ ualde cupit esse scientia, sed non potest stultitiā ingenitam exuere. Hæc est quæ nos docet, Quis, qualis, quantusue sit futurus, quisquis natus fuerit in horo scopis signorū, consiliarij scilicet diuinū secreti, nec angelis noti. Vnū ego miror, quidnā illis acciderit, ut non inuenerint stellā, q̄ portendat, quis iustus, q̄s peccator sit nasciturus. Quandoquidē suos horoscopos maxime in hominibus ualere uolunt, tum nō est res tam parui momenti, iustitiā peccatum, ueritas, mendaciū, sed nec tam rara, q̄ sit balneator, cantator, trapezita, piscator, orator, amator, qui suos habet horoscopos. Cur ergo nullū ibi iustitiæ & ueritatis signum? Aut si est, Cur nunq̄ sortitur effectum? Siquidē omnis homo nascitur peccator, mendax, insipiens, licet nulla stella ad hoc fatum sit cōficta, nec mutatur unq̄, nisi supercœlesti gratia uisitetur. Aut eff cœlum adeo infestum & incuriosum iustitiæ & ueritatis, ut uisilissima balnea influat & ludos & Veneres, iustitiam aut omnino nesciat? Aut tam inuidus creator, qui nullum signū boni, sed tantū modo mali cōstituit, quippe cū nullus homo nascatur bonus, sitq̄ natura sua cū influentijs pseueraturus malus. Hos ego inter subtiles fatuos numerassem, nisi rudibus essent rudiores.

Sed pulcherrime soluunt obiecta, d. Influentiæ nō necessitatē sed inclinant ad peccatū &c. quasi non sit idipsum impijssimū sentire, quod deus fecerit creaturā ad inclinationem peccati, & nō potius ad erectionem iustitiæ, ut omnia cooperentur in bonum, nō in malū, hominibus. Aut quasi ullus hoīm necessitate compulsus peccet, & nō potius semper inclinatioe. Quis inuitū

dicet peccare. Omnis mala inclinatio, nō extra nos, sed in nobis est. Sicut ait Christus, De corde exeunt cogitationes malæ, Non quod intrat in hominē &c. Et B. Iacob. Vnusquisq; tentat a concupiscentia sua abstractus & illectus, quæ non fato, sed origine peccati uenit. Omnia enim, quæ fecit deus, bona sunt. Ideo ex natura sua, nō pnt nisi ad bonum inclinare. Quale est unūquodq; tale & operatur. Quod autē ad malum seruiunt, non est natura sed iniuria eorum, sicut Paulus ait, Omnis creatura subiecta est uanitati non uolens. Illi autem naturam eorum faciunt uanitatē, uolētes ex institutiōe dei illa habere, ut ad peccandū inclinēt. Cur ergo Adam & Heuam ante serpentem non inclinauerūt? Cur non Christum: cur non Virginem? Preat ea blasphemans impietas. Vox illa, uox patris Adam est, qui & ipse suam inclinationem ad mulierem trāstulit, id est, creaturā dei. d. Mulier, quā mihi dedisti &c. Verū quam egregie mihi obstarēt, si ullum sanctorū, uel martyrum his usum esse, aut scripsisse, aut approbasse possent ostendere. Nuncaūt non modo nō approbauerūt, sed etiā reprobauerūt. præsertim B. Augustinus in multis locis, tū B. Gre. Et tñ inuenit ista lāguidula insipiētia, lāguidiores q; credāt.

Abraham inquit docuit Aegyptios Astrologiam, ut testis est Ioseppus, quasi Ioseppus nusquam excefferit uerū, præsertim tam anhelus Iudaicę gloriæ appetitor. Abrahā sine dubio docuit Aegyptios deū colere, & uerā dei sapientiā. Sicut & de Ioseph dicit P sal. ciiij. Ut erudiret principes eius, & senes eius prudentiā doceret. Non est credendū, sanctos illos uiros, nec astrologiæ, multominus astrologiæ operā dedisse, quæ iuuentutis sunt studia otiosa. Sed Ioseppus uidens huius scientiæ opinionē apud Græcos extolli, & in gloria esse, fingere uisus est uoluisse, quō etiā in hac re Iudæi Græcis nō impares, sed superiores essent, qd in oībus alijs q; facere conatus fuit, q̄ ad uanā gloriā prinēt.

Deinde mirum est, dæmones non fuisse aliquando mutatos qui tot seculorū influentijs subiecti, tum propiores quā nos, ut pote in aere habitātes, sunt. Non aut uenisse stellarū influentiās super eos, aut easdē stellas, eodē modo eis fulsisse, absurdū uidēt. Manent em obstinati in sua peruersitate, nec ullo signo mutant cū nostrę aīæ breuissimo momēto influentiarū mutari dicant. Ultimo. Quid ad Mosē dicemus Deutero. quarto. Ne forte

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

elevatis oculis ad caelum, uideas solem & lunā, & omnia astra
 caeli, quae creauit dominus deus tuus in ministeriū cunctis genti-
 bus &c. Si in ministeriū, quomodo in dominiū: At subtiliter e-
 uadūt, dicentes auctoritate sui magistri Ptolomaei, Sapiens do-
 minatur astris, ideo praueuere & impedire potest influētias stel-
 larum. Ergo nō sunt in dominiū sapientibus, sed insipientibus
 tantum: Quid autē Moses, cunctis, inquit, gentibus in ministeriū
 Si cunctis, ergo uel cunctae gentes sunt sapientes, & ita dominā-
 tur astris omnes, uel aliqua tantummodo sunt sapientes, & fiet
 ut non cunctis gentibus sint creata in ministeriū. Vel Moses ue-
 rax, & tu mendax. Ut omittam quod si etiam uere sapiens esset
 dominus astrorum, nihilominus falsum dixisset Moses, utpote
 quod astra nō ministrent sapientibus etiā, sed magis impediunt
 ita ut nisi illi sapientia praestarent, nō possint earum fata uitare.
 Non ergo in ministeriū, sed in bellum sapientibus, & in domi-
 nium atq; tyrannidem insipientibus, dicendū fuissent stellae crea-
 tae. Quod est & Mosen mendacij arguere, & deum crudelitatis
 accusare, omninoq; blasphemare. Sed haec alij latius tractarunt.
 Sat sit indicasse uanitatem hanc prohibitam. Hierem. decimo.
 Iuxta uias gentium nolite dicere, & a signis caeli nolite metuere
 Solus enim deus timendus est in omnibus. Cetera omnia ut mi-
 nisteria in bonum electis cooperantia esse, debemus intelligere.

Tertia aetas proprie est uerularū, aut similia illis operantiū, ut
 qui cū dæmonibus paciscunt, de quibus passim habetur notitia

Primo. Maleficijs possunt oculos laedere, & excacare, corpo-
 ra infirmare, sagittare crura, imaginibus deuouere, & prout li-
 bet uel occidere, uel lenta & incurabili plaga tandem consume-
 re, ut uidi plures talia passos.

Secundo, Possunt tempestates, tonitrua cōcitare, perdere fru-
 ges, occidere pecora. Item butyrum, lac, caseum alijs furari, id est
 ex poste uel bipenne, uel mantili mulgere.

Tertio. Huc pertinent, qui scientiā quærunt per artem Notō-
 riam, de qua in iure satis dicitur. Item, Qui occulta quærunt per
 Crystallum, unguem, uel eburneū capulum, tamen prius conse-
 cratum. Nec id possunt, nisi puellae uel pueri uirgines, in circulo
 inclusi, ne desit species bona pessimo illi operi. Dicitur tamē hu-
 ius inspectionis mysteriū fallacissimū esse. Huius generis sunt, q

uirga diuinationis, occultos quærūt thesauros, Maxime autē hī quos uulgo uiros & mulieres sapientes (id est, Magos & Phytomissas) uocant, quorū oracula ex diuersis & longinqs locis perūt. Si q̄s aliqd amiserit, uel q̄dcūq; passus fuerit, cui⁹ ignoret authorē. Mirū hos, ab Episcopis pmitti, impune talia publice audere.

Quarto. Creditur a multis, quod equitent super scobam, alij super hircum, alij super alias nugas, ad quendam locum, ubi ad conuiuium conueniant eius mysterij consortes, quod non solū prohibitum est fieri, sed etiam credi, uerum esse, ut infra latius. Sicut & illud, quod uetulae mutantur in feles seu catos, & nocte uagentur, prohibitum est credi, uerum esse.

Quinto. dicitur apud aliquos, quandam dominam alios Herodiadem, alios dominam Hulde, alios Venerem, per annum circumuehi, ac uelut lustralem Februum peragere, quæ hospitibus suis relinquat, uel carbones, uel quisquilias currus sui, quæ postea inueniuntur esse aurum & argentum, ut etiam in latina lingua sit prouerbiū de carbonibus & auro, hinc forte natum.

Sexto. Habent quidam domesticos quosdam dæmones, uelut Lares familiares olim habebantur, qui aliquando per diem apparent. Hos uulgo uocant alij vichtelen, alij helckepelin. Et creditur domus fortunatissima esse, quæ talibus dæmonum illusionibus occupata fuerit, & plus timent offendere eos dæmones, quam deum & totum mundum.

Septimo. Aliquæ ut diabolum inueniant, Ecclesiam circūueunt uersis uestigijs, & contra quam solitum est fieri. Et inuento illis obuiio sese tradunt ei in pactum. Ex horū genere esse putandæ sunt, quæ malū omen esse putent, si mane obuiū habuerint sacerdotem. signant em̄ sese cruce, ne mala eius diei incurrant, q̄ primo occurſu sacerdotis sibi portendūt, mḡo diabolo, futura

Octauo, sunt Incubi & Succubi demonū, de quibus latius statim

Nono, etiā usq; ad sacramentorū iniuriam proficit ista nequitia satanæ. Sunt em̄, qui baptizandis pueris, uerbenā, casum, ne scio deniq; quæ nam alia, alligāt. Et quidē uerbena illa, nominatissima est sup̄stitionū ministra, miris ceremonijs hanc effodiūt deinde cōsecrari faciunt. Et horrenda temeritate tor noia dei & sanctorū sup̄ eam inuocant. s. ex aliquo ludæo p̄stigioso seducti.

Omitto hic menstrua mulierū, quibus aliquæ, philtrea infanti

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Amoris, sapius mortis conficiunt. Aliquæ in cibum porcorum
mifcent, quo saginentur foelicius. Omitto quod infantibus, ta
be uel macie laborantibus, ita solent consulere, ut positos in cal
dare, igne supposito in aqua calida modeste coquant, alia scemi
na astante, alia circum domû ter currente, & per foramen inter
rogante, quid coquis, illa tum respondente, coquo carnem uete
rem, ut noua fiat. Item, quod ablactatos eo periculo, timent rela
ctare, qd pueri exinde sint futuri maledici, & linguæ malignæ.

Omitto môstra q̄ agunt in piculo partus. Religiosissimæ legē
dam S. Margarethæ legūt, & ipsi passioni Christi præferūt. Aliq̄
femorale uiri, paturiēti in collo suspendūt, alijsq; nugis delirant.

Sunt præterea stultæ quædā, quæ cū iocose aliquoties dictum
audierint, si quid amiseris, & reperire uolueris, da elemosynā
calidam, scilicet similam, & pone salem benedictū desuper, &
mox inuenies. Quod ille ludens sic uoluit intelligi, pone salem
desuper, scilicet super rem amissam & inuenies. Illæ uero intelli
gūt super similā, Non qd hæc magna sint, sed quod indignū sit
diabolū sic elemosynas & salem benedictū in ludibriū uertere.
Eiusdē sapientiæ mulieres sunt illæ, quæ simili ioco illusæ, frons
des illas, quæ in die S. Marci, per uia processionis prostratæ fue
runt, accipientes, super sata piforæ & fabarū uerrunt, scilicet, quia
dicitur, qn̄ talibus frondibus uerruntur sata, salua erunt, ut galli
næ, aut uolucres cœli, ea nō tollant, Non intelligentes, qn̄ (id est
eo tempore quo) uerrunt, nō facturas id uolucres. Et quis huius
seductilis sexus oīa ludicra, ridicula, falsa, uana & superstitiosa re
censeat. Ex prima Heua eis ingenitū est, falli & ludibrio haberi.
Ex ijs similia pensentur. Sed quia sunt qui horū aliqua fieri posse
non credunt, alijs nimis credunt, ideo parumper de ijs uidendū.

Primū. Non credunt aliqui, posse Magas & Phytionissas istas
tantum, ut tempestates commoueant, corpori noceant, pecori
bus, rebus, filijs malum inferant &c. Habentes hanc suæ senten
tiæ causam, quod non credunt eas, in creaturis dei habere tantā
potestatem, nec dæmonibus tanta a deo permitti. Et tamen, cū
sic omnia a deo inferri credant, non ad deum confugiunt, talia
quædā passi, ideo psuadendi sunt ut sciant dæmones talia oīno
posse, permittente deo. Quod ex scriptura satis probari potest.

Primo. Iob primo. Vbi ignis de cœlo cecidit, & pecora cū seruis occidit. Et uentus irruit & domū euertit, filiosq; eius oppressit. Item, tandē in corpore eius percussit ulcere pessimo. Nouissima autē in anima eum tentauit, grauissima desperationis tentatione. Et tñ textus ibi clare exprimit utrūq; , scilicet qđ diabolus hęc operatus fuerit, accepta licentia a deo. Et qđ deus hęc eadē fecerit, sicut ibidē dicit, Ignis dei cecidit de cœlo &c. & ipsemet infra, Dominus dedit, dominus abstulit &c. Cum tñ dominus ibi dicat ad diabolū, Ecce in manu tua sunt omnia quæ habet, & ipse, tantū ne in animā eius extende manū. Si ergo ignem & fulgura de cœlo potest Satan iacere, & tanta mala facere, deo permittente, cur nō & nunc idē non possit, ad pactū suū adiuratus.

Secundo. Aegyptiorum plagas, per angelos malos esse factas testatur Psal. lxxvij. Misit iram & indignationem, immisiones per angelos malos. At illæ plagæ fuerunt maiores, quam nunc faciant ullæ maleficæ.

Tertio. Quot obsessi recitantē in Euāgelio: quot animas quotidie occupat erroribus & peccatis? An minus est, animam immortale perdere, quā membrum moriturū, aut aerem uexare?

Quarto. Nonne omnes sanctos martyres, ipse persecutus est & occidit? Deniq; ipsum dominum assumpsit, & de deserto in montem, de monte in pinnaculum templi transtulit. Item cum Michaele & angelis eius pugnat.

Quinto. Passio Christi hęc oīa fortius probat. Si em̄ filius dei tanta sustinuit a dæmonibus & mēbris eorū, qđ mirū, si horrea nostra possit destr. & mēbra pcutere, eadē permissione dei.

Sexto. Illud uide, quomodo deus dat tā multis malis hominibus potestatem abutendi rebus, diuitijs, potestate, dominio, in aliorū perniciē & suum peccatū. Multo magis demonibus permittit rerū abusum cōtra nos, siue ut puniat, siue ut erudiat nos. Verum est autem quod sine dei permissione nec folium arboris mouere possit, quia ut Christus ait, Sine uoluntate patris sui, nec arboris foliū cadit in terrā. Ideo Christianos oportet nosse hęc mala per demones & magas suas quidē inferri, sed tamen a deo sic ordinari. Bonū facit deus per seipsum, malum per malos. Vnde de Iob (ut B. Augu. ait) nō dixit, dominus dedit, diabolus abstulit. Sed dominus qui dedit, idem abstulit. Sed de ijs latius infra.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Secundū. Nimiū credūt, qui uetulas mutari in catos posse credunt, aut quascunq; alias formas, & ad conuiuia uehi nocte. Et ad hoc est expressus textus, xxv. q. vi. c. Nec mirū, ne ullus credat. Sunt enim illusiones diaboli, non aut res uera. Sicut pulchre patet ex quodā exemplo, quod Ioannes Keyfersperg recitat, Quod quædā uetula, ut prædicatorem argueret mendacij, qui talia docuit esse falsa, sero eo uocato, & in oculis eius sese ungens, sedensq; in lintre pistorio, iamq; uolens uehi, ecce statim obdormiuit, & quibusdā gestibus mouebatur, donec caderet de scamno & uulnus in caput acciperet, tandē reuersa ad se, cōuicta ē de illusionē ex uulnere & casu quantūlibet uidisse se iactasset mirabilia sua.

Idem patet ex Vitis patrū, de uirgine a parentibus ad S. Macarium ducta, quæ ab eo uisa est esse puella, cum alijs uacca uideret. Et tales præstigiæ plures hodie quoq; fiunt, ut ille, qui Iudæo debebat & dormiens, passus est sibi crus totum a copore rapi, ut Iudæū confunderet. Idem de Monacho quidam refertur, qui plaustrum sceni prope consumpsit &c. Multa de ijs ubiq; referuntur.

Potest enim diabolus se mutare de persona in personam, & miris modis ludere sensum, de quo in legenda S. Martini. Vbi unus omniū sensus illudit, cœlesti quadā ueste, a diabolo sub nomine Christi donatus. Simile de quadam Moniali, quæ in suo cubiculo sedēs, uisa est ab alijs lacinoso pallio seminuda, & bubalo stercore caput uelata, quæ tamen sese credebat in fulgentissima ueste ac aurea corona sedere, a Christo decorata. Item & illud in legēda sancti Andreae, quomodo in forma speciosæ mulieris tantum uirum illudit. Item de Equestre illo, qui sero in hospitium ueniens, iucūdo conuiuio inter puellas & choreas & epulas sibi uisus, mane iacuit in profundo luto, & equus eius ad arborem ieiunus ligatus. Sed omnium efficacissimū est quod in legenda sancti Germani Altisiodorensis Episcopi (Vide Catalogum Sanctorū lib. vi. ca. ix.) Cum enim aliquando hospitatus fuisset, & iam dormituri adhuc mensam pararent suis (ut requisiti ab eo dicebant) uicinis in nocte futuris. Tandem ille, ueniētes adiurauit, excitato patrefamilias cū suis, percontatus an nosserent istos, illis uero asserentibus, iussit, ut ad uicinos irrent uiderē, an domi essent, & inuenti sunt oēs dormientes in lectis suis, & sic euidenter illusio dæmonū & patuit & disparuit eo iubēte.

At ut cōtentiosis quoq; satisficiam. Dicunt enim mulieres in Catos fuisse mutatas, eo argumento uerum esse, quod quidam audaculus in uacua domo dormiens, plures uulnerauerit tales catos, mane autē factō, multæ uetulæ sunt inuentæ sic uulneratæ. Vel enim id fictum est, uel dæmones uere uetulas ipsi uulnerauerunt, ut rei mendaci fidē faciant, ac si uere uetulas ille uulnerasset qui catos (id est dæmones) uisus est uulnerare, potest in q̄ fieri, ut uetulæ, in somno uel extasi discurrere, uulnerari, sibi uideantur cum tñ in lecto iaceant quietæ, & uere uulnerent a dæmonibus ut postea credant sese uere discurrisse, & ab alio uulneratas esse. Tale est quoq; de equitando super scopam.

De Hærodiade & Larib⁹ satis manifestū est scilicet eē dæmones.

Tertio de Incubis & Succubis tradūt insignes authores, qd potest Satan in specie mulieris succūbere uiro. & accepto semine, rursum incubere foeminæ, & ita generare. Sic em̄ sollicitauit quendam eremitā usq; ad obscœnitatē, & postea enauit, ut recitat S. Ioan. primus eremitarū apud Hieronymū. Quin dicit, qnq; diabolus in specie infantis fuisse, & uix quinq; nutrices ei satis fuisse.

Quarto de ijs qui uehantur pallio prope dubito, potest fieri ut uehantur paruo spacio, nescio an in longinquo, saltem tam breui tempore ut dicitur. Hoc scio etiam si non uere uehantur, posse eum sicludere omnem sensum, ut ille, qui uehitur, sit quietus, & tamen existimet se uehi ad dominam suam, atq; cum ea omnia peragere, quæ tamen mera sint phantasmata.

Simile iudicium mihi est de afferentibus a longe cibos & potus, nec obstat quod postea agnoscant uere loca, ubi fuisse se dicant, quia potuit similes species sensibus ingerere.

Sic etiā de ministris q̄s adducis, cuius id iudiciū uideretur, q̄ns permittit̄ aliquis eos alloqui, ne uidelicet euanescat̄ sicut fumus.

Vltimo de ijs, quæ in Chrystallis uel ebore uel ungue uidentur, certum est esse prestigium diaboli, figuras fingentis in Chrystallis, quantum sibi permittitur, non enim semper nec coram omnibus id potest, ut satis compertum est.

Sed ex ijs cætera iudicent̄. Infinita em̄ sunt, & quotidie augescunt eiusmodi portentorū gña, defectu operarioꝝ in uinea dñi.

Hæc aut̄ oīa faciliora & leuicula sunt apud diaboli, puta quibus carnos sensus & phantasias illudit, infirmas partes hominis

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES:

Sed maiori subtilitate, ut & maiori piculo illudit mentibus & intellectibus. Et quanq̄ sunt plurimi, quorū sensus illusionibus eius patent, tñ multo plures illudit mente, scilicet doctos in scripturis, sanctos in opibus, ita ut ab Apostolo proprio titulo insigniatur: Corruptor mentiū, sicut Heuā seduxit astutia sua, adeo ut & in angelū lucis sese transfigurer, unde & B. Ambrosius ser. de pont. Supplantatores inuisi per oēs uias extendūt laqueos in numerabilibus mortibus expauescendos, Animalia pusilla cum magnis, & reptilia quoq̄ nō est numerus, Ita impossibile sit ullū hoiem esse tutū, in quocunq̄ ope, sensu, intellectu suo, nisi qui assidue sibi ipsi suspectus timet in oibus, & cum Iob oīa opera sua ueretur. Sed heu & proh dolor, quā securi sumus hodie tā infirmi q̄ summi, docti & pariter indocti, tanq̄ diabolus sit mortuus, adeo ut pro nostris opinionibus, etiā cruentissima geramus bella, aut sine fine litigemus & contendamus, Sic meruit iniquitas nostra, ut in sensum reprobū traderemur. Igit̄ de rudiorib⁹ & sensualibus hęc sint satis. Sequit̄ aliud genus transgressionis nempe eorū, qui specie bona illuduntur. Quorū rursus duæ sunt species. Altera eorū, qui circa reliquias & uenerationē sanctorū excedunt. Altera eorū, qui sapientia & iustitia propria supbiunt

De priore, prius.

(contra deum.

Duobus modis colūtur a nobis & inuocantur sancti. Primo propter temporalia & corporalia dūtaxat. Et hi false colunt sanctos, imo magis seipos in illis, quia sua quærunt, nō ea quæ dei sunt. Ac ideo sanctos prope in idola sibi transformant. Hos sane B. Augu. non penitus reijcit, sed ita duntaxat cōmendat, ut eos meliores asserat, quā eos, qui per pacta diaboli, temporalia quærunt. Melius est enim etiam temporalia a deo petere, quā a diabolo. Sed per hoc non sunt cōmendati, imo nec Christiani. Modica laus est, immo magnū uituperium, nō esse bonos nisi pessimis oīm comparent̄. Et tamen deus qui dat etiā pullis coruorū escas, in hoc cultu eos exaudit & largit̄ petita, ut p̄ scrip. probat̄.

Primo per Naaman Syrum toti Syriæ salutem dedit, licet ille esset idololatra, tamen magnus apud regem Syriæ.

Secundo, Samaritani ubi cœperunt deum colere, simul cum dijs suis (quod impossibile est placere deo) liberati sunt a leonibus quibus deuorabantur.

Y iij

Tertio, Achab & alijs multis regibus idololatriis & malis, des-
dit multiplices uictorias, & beneficia propter aliqua opera ex-
terne hominibus apparentia.

Quarto, Beatus Augustinus li. i. ciui. viij. differit Rhomanis
concessum a deo tam ingens imperium, propter insignes quas-
dam eorum uirtutes, cum tamen deo placere nō potuerint, sed
apud homines id tantummodo merebantur.

Quinto, Iudæis solo timore pœnæ peccatū uitātibus sæpe pe-
percit, licet essent populus semp errans corde, & displicens deo

Sexto. Et nunc quoq; pestes, bella, fames sæpius auerit deus
propter emendā solo timore inceptam, cum tamen nō placeat
deo coacta pœnitentia, quæ minus est quam dimidia potentia
q̄d sane patet, quia remissa plaga, mox redeunt ad ingenium et
mores priores, imo peiores. Hi omēs sicut deum colunt & bene-
uiuunt propter temporalia, ita receperūt mercedē suam. Ita &
cū sanctis dei agimus, quos nō ultra colimus quā pes aut caput
dolet, aut marsupiuū eget. Et quanquā hæc sint nobis inutilia &
stulta apud deū, nec deo, nec sanctis placita, tñ profunt ad glo-
riā dei, qui ex omnibus potest elicere bona. Cuius deniq; naturę
est etiā stultis, imo inimicis & blasphemis benefacere, pluere su-
per gratos & ingratos, ut eo ipso nos doceret, hæc non esse ea
propter quæ sit colendus ipse uel sanctus quisquā, cū uiderimus
ea non rogatum neq; cultum pessimis quibusq; copiose largiri.

Atq; quo hæc clarius intelligantur, aliquot enumeremus san-
ctorum, quorum supersticiosus cultus omnibus notus est.

Primus est S. Antonius, qui pro igne sacro a multis, alioqui
nunquam cognoscendus, colitur, & ita colitur, ut eo prope uen-
tū sit impietatis, quod ipsum sanctum uirum posse credant su-
is uiribus seu dono sibi a deo collato, istas curationes tribuere.
A deo non a deo per intercessionem sancti Antonij, sed uelut
ab ipso solo Antonio petunt quod uolūt, nihil memores inter-
cessionis. Deinde hanc gratiam curationis ita apud huc solum
quærunt, ut aut nescire aut non credere uideantur, deum posse
idem, per quemlibet alium conferre. Interim autem nullus pla-
ne auditur, qui id a B. Antonio imploret, ut & ipse mereatur læ-
titiā spiritus, cæterasq; uirtutes Antonij imitari, de quibus ta-
men in legenda eius memoria est, nihil profus de igne.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Secundus est sanctus Sebastianus, unus oim, qui propter pestem colitur, nisi quod nuper sociū admisit S. Martinū, & S. Rochium nō ingratae prorsus uitae & authoritatis. Horū trium sanctorum testimoniū & fidē, prorsus nemo est qui curet postulare. Et sane ut & ego ineptias suspicionis meae effutiā, uideri potest, nōnullos sanctos mera noim allusione praeter ceteris in hac officia inuocatos. Siquidē S. Tonij Italica allusione prope sonat ac si sanctus ignis, id est sacer ignis diceret, quasi is propter nomen suū, sacro igni sit remediabilis patronus, quomodo & Gentiles Romani Febrem & alias allusiones rerū, dis tribuerūt. Sic & Sebastianus sanctus pastian, quasi pro peste, idem ualeat solus, cū nihil in eorū uita de pestilentia legat. Vnde & in Italia, hī duo praeter ceteris nō secus honoratur, ac si inter gentes uideres numina laeua placari.

Iam sanctus Rochius nomen habet, quod Germanice uindictam sonat, & iram, quasi ipse ideo utilis sit uindictam dei auertere, quia Rochius uel uere uocatur uel fingitur. Huius tamen legenda, si recipitur talia quaedam narrat.

Tertius Valentinus, morbi caduci praefectus, quem cum nihil legimus egisse cum hoc morbo, prope iurarem ex allusione Germanica, eum in huius auxilij sortem uenisse. Nam cadere, uallen significat, quod ad Valentinum quam proxime alludit. Nec mirum, cum & sanctū Vicentium superstitiosae mulierculae deputauerint, rebus pditis inuentendis, eadem ductae allusione, Germanice enim inuenire, uinden dicitur, Atque, ideo Vincetium seruum perditarum rerum & custodem constituerunt.

Nec est magnū nec mirum, quod deus hac fieri permittit, & continuis adhuc beneficijs eadem prosequitur, & ecclesia similiter approbat, praesertim de S. Antonio, quia ut dixi, deo parum cura est de his tribuendis, quae etiam hostibus tribuit. Et sinit uel stultos uel infirmos in fide, interim istis gaudere bonis, dum nō sunt melioribus digni, uel donec meliorum capaces fuerint.

Quartus est Christophorus, ex legenda non tam apocrypha quam suspecta, tantum tamen habens honoris, ut nullus Apostolorum sit cum eo conferendus, etiam si in media Biblia eius gesta scribantur, nec tamen ideo honoratur, quod hominibus remissionem peccatorum & fidem gratiamue dei impetret, sed

sicut extant uersiculi hoc cultu dignissimi.

Christophore sancte, uirtutes sunt tibi tantæ,
Qui te mane uidet, nocturno tempore ridet,
Nec Satanas cædat, nec mors subitanea lædat,

Primum, uide ut hic impius uirtutes tantas non deo, sed imagini lignæ & pictæ tribuat, non saltem fidei tribuit, quæ sola facit, si quid impetrant sancti, ut accipiamus.

Secundū, uellem doceri, qua scriptura, quibus miraculis probatum sit, id posse imaginem Christophori præstare. Ita sub pietatis specie, dum sacerdotiū ecclesiæ dormit aut lucris inhiat, ingressum est ingens pelagus superstitionū, nemine prohibente.

Tertium, Cur potissimū uesperis ridet, qui mane spectauerit? Quid si uesperis spectaret? Adeo ne uirtutem suam matutinæ inspectioni alligauit, ut qui mane fuerit oblitus, aut tardius uenerit, quicumque deinceps diei tempore spectauerit frustra spectauerit.

Quartum. Cur non qui fidem tuam imitatus fuerit, semper ridebit? qui passus fuerit tecum, tecum gaudebit? Sed absit ut imitari uelint, qui illa quærunt. Absit etiam ut illa quærant, aut ita quærant, qui imitari uolunt.

Quintū. Cur nō Crux Christi inspecta facit ridere inspectores quæ habet autoritatē scripturæ? nisi melior forte imago Christophori quæ Christi, cū crux Christi, ipsa sit uere sola quædam Christophorus.

Sextum. oīm pessimū, quod hac ratione homines plus diligunt, plus colunt, diligentius inspectant, plusque in ipso cōfidunt quā in ipsum Christū, ut ostendant, se non laudare deum in sanctis eius, sed seipso, quia non gloriam dei, sed suum cōmodum utque id palam, perfricataque fronte plane confitentes se morborū gratia quærere. Melius erat sanctos imitando, subita morte præuentū saluari, quā non imitando naturaliter morientē dānari.

Videtur & hic sanctus a militibus & nobilibus & generosis primo repertus, quippe quibus in bellis mors subita, Teuto. geende todt, est formidabilis, maxime repertis Boardis. At nō cogitant quod frequentius ibidem moriuntur stante morte, Teu. des steende tods, & non solum des geende tods.

Septimum, Quod homines ex hoc securi quærunt esse, & sine timore dei uiuere, cum omnis cultura sanctorum pro timore

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

dei sit instituta, ut homines ad pœnitentiã prouocet, memoriã mortis suggerat, uitam futurã ostendat. At illi solum ut fugiant hæc & teneant illa. Quare dicendum est Christo, ut uerbũ suum retractet, quando dixit, Vigilate, quia nescitis diem, neq; horam. Quia inuenimus Christophorũ, qui pro nobis stertentibus uigilet, & integrũ diem securi habeamus, nedum horã nesciamus.

Quod si & Christophorus alium inuenisset Christophorum quo inspecto & ipse tutus fuisset ne deus eum percuteret, quomodo ad martyriũ peruenisset: siquidem eo usq; tandem hæc iam nõ infirmitas, sed impietas procedit, ut etiam deus suo imperio priuetur, ut qui inspectores Christophorinos, nec aqua, nec igne, nec ulla creatura possit eo die occidere.

Quintus est sanctus Laurentius, quẽ, ut seruet domũ ab igne, ieiunio primũ honorant, deinde in festo eius, nec scintillã ignis tota die in domo pariunt. In alijs tamẽ domibus utuntur igne, quo cibos coquant. Ac sic nõ Laurentiũ, sed ignẽ potius timent & colunt. At forte tam stulti sunt quod ignem S. Laurentio inuisum credũt, quia sit in illo adustus & tostus, ut ubi ignẽ uiderit, recordatus iniuriã irascatur in eos, qui eum habent. Quod si ita esset, nullũ Christianũ liceret aliquo die ignem habere. An quia superauit ignẽ, ideo dominus ignis factus est: Quod quidem uerum est, imo & diaboli peccati, mundi & carnis & oĩm malorum. Cur ergo pro solo igne colitur: Aut cur nõ eundem colis, pro impietate & furore, ira, superbia, quibus in Decio & ministris suis operãtibus, igne tostus est, quas deniq; superauit, & adhuc in te superare potest precibus suis: Sed hæc etiam alibi quã in sancto Laurentio queri poterant. ideo sit ipse tantũ ignis obseruator. Cui adiunctus est socius sanctus Florianus & ipse ignora uitã & nominis, nec apud ipsos ullo modo cognitus, quam quod in papyro uident eum pictũ, effundere aquam in ardentẽ domũ, hoc enim contenti sunt, quia & hoc solũ in eo quærunt.

Reliquos breuiter trahimus. Sanctus Vitus suã sortem habet in misera illa saltatione. Sanctus Erasmus auarorũ patronus, sic tamen ut certo numero orationũ & cereolis colatur, tum sane inundabit diuitias. Quid enim aliud ageret tam otiosus: Sed & S. Luduicus de ordine Minorũ, quoniã semel cereuissiam curauit in uita, iam mortuo & beato, aliud agere nõ licet penitus.

Sanctus Vuendelinus pastor, iam utilior est omnibus canibus aduersus omnes lupos. Et uiuus sua unius hominis paut pecora, mortuus omniū cogitur pascere. Adhuc nō pudet nos Christianos ita in sanctos partiri negotia rerū temporaliū, ac si essent nunc facti serui, & mancipia artificū, ita ut prope redierit ea Lerna superstitionum, ut rursus Romanorū illud Chaos deorum, & quoddam Pantheon denuo extruxerimus, atque hoc ipsum non pro alia causa, quam ut hic tantummodo bene habeamus.

Iam aliquot etiā scēmas sanctas subiungamus, inter quas, ut recentior simul & antiquior, ita merito prior est S. Anna, cuius legenda, cū sit dubiosissima, hoc tñ fuit & est noīe uel gratissima, qđ noua uenit, quia fastidire cōpimus uetera, & ea q̄ certissimā habent autoritatē. Sed multo gratior, qđ non uenit uacua, sed diuitijs plena, nihil profus promotura, si paupertatē adduceret.

Secundo, quod ipsa pene supra q̄ B. Virgo extollitur, sic semper noua festa derogant pristinis, & extollimus recentia, magis ducti uulgi concursu, quam fideli deuotione.

Tertio, quod planū & apertū est, eam cōpisse coli propter diuitias ex apocrypha illa & uehemēter suspecta legenda, ubi lusor ille depauperatus, rursus, etiā de cōlo, curatus est, ut diues fieret.

Hoc enim solum in tota ista legenda notauit oculus nequam auaritiæ. Et ob huius sanctæ matris festum, nunc omnium aliorum sanctorum festa, non nihil obscuritatis accipere necesse est, præsertim apostolorum, forte, quia paupertatē docuerunt. Atq; utinam sanctā Annam ita pro diuitijs colerent, ut & alia quæ spiritus sunt quærent, quo modo ecclesia facit, ut collectę quas uocant, eius diei ostendunt. Sed pro his credunt se satis multa festa habere, usq; ad fastidium etiam iam diu frequentata.

Secūda est S. Barbara, ad cuius legēdæ similitudinē multę alię fabricatæ, Vt Catharinæ, Dorotheæ, Margaretæ. Eam uero qui religiosissime colunt, id quærūt, ne sine sacramēto moriant, qđ nō adeo damnabile foret. Alij ne prægnās periclitetur in partu.

Hæc enim & alia legitur eadē S. Martyr in transitu suo orasse, ut si quis eius memoriā ageret, hæc obtineret. Primū, omnium testimonio, legenda illa & apocrypha est, & suspecta. præsertim cū scribatur fuisse discipula Origenis, & tātæ uirginis nō meminert Eusebius. Deniq; in legendā S. Catharinæ, multa esse uel

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

intermixta, nemo sentit, nisi cui nullus est nasus. Id uero ego miror pro mea temeritate, an sanctæ illæ martyres pro Christo morientes, tantam arrogantiam uel habuerint uel simulauerint, ut optarint ab hominibus coli, aut certæ fuerint, futurum, ut coleantur. Sed & illud uide, ipsæ morientes non orant pro suis cultoribus, ut iusti & salui fiant, sed ut diuitias, sanitatem, securitatem quæ omnia per mortem ipsæ contemnunt, obtineant, fortasse non eadem bona alijs prouidentes, ad quæ ipsæ iam pergunt.

Inde nimirum factum est, ut memoria passionis Barbarinæ, & similitum diligentius peragatur, quàm ipsius Christi, quæ uirtus est omnium illarum passionum. Sed sine, cæci esse studio conamur, alioqui palpare possemus & agnoscere, quod hodie in ecclesia hi sancti plus habent honoris, quorum legendæ plus habent fabularum, aut lucri aut comodi. Feramus ergo nos quoque illorum infirmitatem, donec erudiantur & formentur in meliorem sensum.

Tertio, Sancta Iuliana & Othilia ophthalmicæ sunt, quia a nullis coluntur, nisi qui oculis laborant, nec plane propter aliud quæ, oculos, uolentes ex semel facto miraculo ius naturale, & infallibilem consequentiam facere, quod certe non longe mihi a tentatione dei uideretur abesse.

Sancta Apolonia pro dolore dentium, perpetuo cultu honoratur, atque pro alio nullo. Annosam eius uirginitatem & ardentissimam fidem, nemo est qui meminerit.

Sancta Scholastica, domina facta est tonitruum. Et plane hanc fidem in mulierculis scio regnare, quod in quacunque re audierint aliquem sanctum uersatum, hunc in eadem credunt plurimum ualere, ac uelut dominum constitutum. Et sacerdotes aliquot hanc superstitionem non reprimunt, maxime si & lucrum odoretur.

Igitur sicut dixi, permittit hæc deus, & largitur ea quæ petunt non quod magna sint, sed quia bonus & clemens tam infirmos ita fouens, quàm indignos ita remunerans, quorum ignauus animus nescit meliora & æterna petere, quæ uerè deum decet & delectat peti & largiri. Nam qui rite deum & sanctos colunt, quærentes primo gloriam dei in illis, & imitationem, sicut facit ecclesia in suis collectis, talia non petunt, imo si habent auferunt ab eis, ut sola sapiant spiritualia. Nec meliori signo cognoscunt & discernuntur, ueri cultores a falsis, quàm si illis auferantur, istis conferantur copiam temporalium.

lium. Sicut enim deus iustitiæ exteriori cōfert exteriora bona, & aufert interiora, ita iustitiæ interiori confert interiora, & aufert exteriora. Quod in omnibus sanctis patet, quibus si non in effectu, tamē in affectu abstulit temporalia. Ideo licet tales nihil mereantur in cœlo, tamen merentur in terra. Et in hoc benefaciūt, quod nō a diabolo hæc petūt. Sic enim & sacerdotes & religiosos multos, pinguius & suauiter pascit, qui tamen in tota uita nihil agunt, q̄ quod horas canonicas & frigide & inuite legunt semper, & orant nunq̄. in quo ut sibi satisfecisse uidentur deo, ita deus sibi quoq̄ satisfecisse uideť, si eos uelut altitia saginet in hac uita. Sed ogganniunt hic aliqui contentiosi, me temerariū esse, qui pro necessitate corporali sanctos inuocari prohibeam, cū ecclesia quoq̄ oret a periculis mentis & corporis per eorum intercessionem liberari, ut ibi, Et ab aduersitate liberemur in corpore, & a prauis cogitationibus mūdēmur in mente, & similia.

Deinde adornant suam piam, ut uocant intentionem, quod temporalia non quærunt, nisi quatenus per ea cōmodius spiritalia quærere possint, & diutius ideo uiuere uolunt, & sani, ut pœnitere, & boni fieri possint.

Tertio, q̄d nōnullis sit psuasum, ut Ioan. Gerson sentit, sanctis in cœlo, sic esse distributa dona eiusmodi, sicuti in terris habuerunt dona diuersa spiritus, iuxta illud i. Cor. xij. Alij gratia curationum &c. Ad hæc.

Primo illud Christi oppono, Primum quærite regnum dei iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Et iterum, Hæc enim omnia gentes inquirunt. Si Christus eos appellat gentes qui talia quærunt, spero mihi licere eos infirmos Christianos appellare, aut certe ignauos & pusilli desiderij homines.

Secundo, Nec prohibeo sanctos inuocari pro temporalibus, sed quod solū pro temporalibus id faciant, damno, neglectis eorum uirtutibus & exemplis. Ostende tu unum ex oibus sanctis, qui pro humilitate, uel alia uirtute, tantū habeat cōcursum cultu & uoie, quātum habet sanctus Valentinus pro morbo caduco.

Tertio, fateor, quod ecclesia in litanis a fulgure & tempestate, alijsq̄ corporalibus necessitatibus, orat. Sed ordine recto id facit, primū misericordiam, & remissionem peccatorū. Nam & Paulus iussit orari, ut pacem & tranquillitatē haberemus in uita

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Sicuti quoque fac, & uiues, atque ex me nihil audies contrarium tibi.

Quarto, fateor, infirmis in fide licere, ut sanitatem & uitam perant, quo deinceps melius uiuant. Sed duo hic dicam. Quis scit, aut de seipso audet affirmare, tam purum se habere cor, ut tam simplici intentione illa petat? Quod maior pars simulet potius emendationem uitae, exitus probat. Nam fere & semper efficiunt peiores, qui ex plaga, aut castigatione dei liberantur importunis suis uotis, ut hoc ipso deus stultitiam nostram uideatur testari, scilicet nos non intelligere, quod dum flagellat, sanat, & dum remittit manum ad nostrum uotum, potius magis finit aegrotare.

Secundo, si uis uitam emendare, nunquam id melius feceris, quam si in flagello, id est, uerissima emendatione, & medicina uitae, coepto perseueres usque ad mortem. Haec enim emendatio uitae, tanto est solidior, & constantior, quo non ex te, sed ex deo longe uotum tuum praeueniente coepit. Aut quomodo possum nunc recitare omnem gloriam & dignitatem uitae passiuae? Stulti sumus omnes qui uitam praesumimus emendare in bona ualitudine, quam in aegritudine non intelligamus eam esse emendari coeptam, & longe esse excellentiorem, quam omnem uitam actiuam. Quare Christianis id potius suadendum esset, ut non modo aegritudines libenter ferrent, sed & ipsam mortem quantocius optarent uenire. Nihil utilius Christiano, quam mori uelocissime, ut S. Cyprianus docet. At nos Iuuenalē magis audimus, Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano, non sic B. Augu. Quando nos sumus sani, tunc maxime concupiscentiae morbus est insanus. non quod quaerenda sit mala ualerudo, sed quod illata per deum, ut optimus nuncius dei sit excipienda, quia nullum bonum sine uoluntate dei quaerendum est.

Quinto, hoc ipsum quoque deus optime prouidit, ut aliqui sancti habeant formidabiles, & uelut uindices, propter obstinatos & duras ceruices. Sicut S. Antonius, & nonnulli alij. At nos Christianos docemus, quorum est fiducia, ut sanctorum consortio aliquando copulentur.

Sexto, scio nouam illam opinionem eorum, quod sicut in uita sancti diuersis donis spiritus erant dotati. Ita & nunc in caelo eos debere habere, differentes gratias auxiliandi, sed ego non uideo, quomodo id possint probare, nisi arguendo a simili, quod argumentum in his quae sunt fidei, est nocentissimum. Quid enim aliud facit diabolus, cum in angelum lucis sese transfiguratur, quam quod arguit a simili: aut

quot errores in ecclesiā inundauerūt sub nomine Christi, & sanctorum eius, sub specie sanctitatis, sub pia, ut dicitur, intentione, & zelo catholicae fidei, id est, a simili: immo quot ueritates reijciuntur sub pietate aurium nimis tenera sub nomine scandalizantur.

Id ego uideo, quod ecclesia non dicit, Sancte Paule cura mea uulnera, sed, Ora pro me. Ideo sciendum est, quod omnes sancti omnia possunt, & tantum per eos tibi a deo dari, quantum credis te accepturum. Quare omnia tua cōmendes ei, in quem magis es affectus, primum peccata tua & necessitatem animae, sicut sancta Cæcilia fecit in nuptijs suis. Omnes sanctos per ordinem inuocans, pro sua castitate seruanda apud deum.

Quod sane etiā B. Aug. in quadā Epistola sentit, quod uidelicet deus per unū sanctū, imo in uno loco facit, qđ in alio non facit, non improbo. Quis consiliū dei nouit: si ipse distribuerit, recte distributū est. At nō ideo tibi salutare est in sanctos partiri negotia p̄ tua sumptioe, unde nō dixit, qđ martyres alia & alia dona acceperint i gloria, sed ait, Nō uoluit fieri in oībus memorijs sanctorū ista, quae in illo fiunt &c. Est, ut dixi, deus ita suffert infirmos, qđ talia solū quærunt in sanctis, donans pro sua uoluntate, qđ quærūt, nostrū tñ est, Christianos erudire, & ad perfectionem inducere, & ea, quae sunt salubria, & meritoria docere, ne aliqñ ad id labant̄ erroris, ut ex sanctis dei sibi idola fingāt. Neq̄ em̄ est meritū sanari corpus, aut pecuniā augeri, sed infirmari & egere, id demum est pulchrum si meritum prudenter tuleris,

Hac de honore sanctorum primo, id est, corporali, & exteriori.

Secundo coluntur sancti uere & interne. Hic autē cultus consistit in laude cordis primum, deinde in uoce & opere foris, id est, quando deus laudatur in sanctis, & sancti laudantur in deo, sicut scriptum est, Laudate dominū in sanctis eius, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

Sic Paulus Galat. i. fecisse scribit primitiuos Christianos, & in me, inquit, clarificabant deū, sic facit Psal. cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorū, & congregatione Magna opera domini exquisita in omēs uolūtates eius. Vult em̄ dominus enarrari gloriā suā, & annunciari opera manū suarū. Sic ut dicit, Ut annuncient in Sion nomē domini, & laudē eius

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES:

in Hierusalé. Et rursus, Narrabo omnia mirabilia tua. Ité, Ut enarem omnes predicatiões tuas in portis filia Sion. Et multa alia in Psalterio, ideo em operat tot & rata in sanctis, ut ipse glorificet. Rursus dicit, In domino laudabitur anima mea. Et alibi, Lauda mini in nomine sancto eius. Et Psal. xvi. Lætabimur in salutari tuo, & in nomine domini dei nostri magnificabimur. Sic em Apostolus docet, Quod qui gloriae, in domino gloriae. Quare non est dubium, quin sancti nolint in seipsis laudari & glorificari sed in domino, & dominum in se. Et iste modus colendi non modo erit deo gratus, & ipsis sanctis acceptus, uerum & tibi salutaris, & incomparabiliter utilior, q̄ si propter te & tua, eos colueris, immo solum ille est salutaris, & alius quilibet noxius.

Vnde ut pro rudibus demus modum, ille scilicet colit uere sanctos dei in deo, qui opera & gratiam dei in illis intuitus, & meditatus, mouet & soluit in dulcè affectum erga deum, q̄ tanta, & talia largiri in illis dignatus est, uelut diceret, Bndico te & gratias ago tibi piissime deus, q̄ aeterna misericordia tua. Sanctum em huc peruenisti, & de peccati, pditiõisq; massa, tam eximium gloriae uas tibi pfecisti. Sic deum laudasti in sancto suo. Rursum & sanctum ipsum in domino ita laudabis, O sancte dei. N. bndictus tu in filiis hominum, qui dignus deo uisus es, tam ineffabilis gratiae, & gloriae dei donis ornari. Quoadmodum S. Elizabeth benedixit beatam uirginem, dicens. Benedicta tu in mulieribus. Beata q̄ credidisti, pficientem in te, que dicta sunt tibi a domino. Oportet em ut diuinæ gratiae odorem, effusum in sanctos eius percipias, & guttulas bonitatis eius p̄gustes ut & tu in amore dei succendaris. Quid em aliud sunt sancti, nisi uelut guttulae rosis, sed guttae noctium in cincinnis & capite sponsi sicut dicit, Aperi mihi soror mea sponsa, quia caput meum plenum est rore & cincinnati mei guttis noctium. Sic em Michea v. sanctos appellat rorem, dicens, Erunt reliquiae iacob in medio populo multo, tanquam ros a domino. Quia totum quod sunt & faciunt, ros & gratia coelestis est, spirans suauissimam dei misericordiam super filios hominum. Sic sic oportet omnem gloriam sanctorum referre in deum, qui dedit eis hanc potestatem. Vide ecclesiam, quae de b. Virgine canit, Benedicta filia tu (sed) a domino, quia non a te, sed per te fructum uitae communicauimus. Et in omnium sanctorum festis, Ecclesia orationem dirigit non ad sanctos, sed ad deum cum

nomnibus sanctorum, eorum merita ex deo uenisse protestata
deinde per eadem, preces suas deo cōmendans. Isto enim sa-
crificio laudis primū rite peracto, tunc demū subnectenda est pe-
titio nostra, primum pro simili dei gratia, nouissime pro tem-
poralibus. Si tamen temporalia petere potest, qui sitit spiritualia

Verū ista inuocatio, & cultura sanctorū adeo est neglecta, ut
nō solū nō meditent opera misericordiæ dei in sanctis suis, sed
etiā nesciāt eorū gesta, imo & nomina, sicut ille, qui sanctā trini-
tatē nominauit drey falcken. adeo nō quid deus boni in illis fe-
cit, ut glorificet, sed quid boni nobis faciant, ut nos lætemur, cō-
syderamus. At spiritus sanctus & ecclesia Christi id intēdunt cer-
te, in omni cultu, & festis sanctorū, scilicet eleuare cor nostrū in de-
um, & diuina opera, & parare fiduciā ex contēplatione gratiæ
in illos collatarum, sicut Christus Mat. v. Sic luceāt opera uestra
bona. Ad quid: ut crus meū non doleat: non. sed ut glorificent
patrē uestrū qui in coelis est. Hic B. Aug. ut nō desperēt, inq̄ etiā
sibi, si uoluerint, posse præstari. Et sancti quidē hac regula, & eo
fine, uixerūt, & bona fecerūt, ut lucerent ad gloriā dei, Et sit dia-
bolo operante, ut eorū uita & opera nō eo fine prædicentur aut
celebrent. Ipsi per oēm uitā quæsierunt, quæ dei sunt, Nos uero
non solū in nostra, sed & in sanctorū uita, non nisi quæ nostra
sunt, quærimus, nihil solliciti de gloria dei. Et passim prædicat
solum quid & quantū possint in nostris cōmodis, non quantū
fuerit misericors deus in ipsis. Inde proceditur ad extremam tem-
meritatem & audacem contentionem, uter sanctorum in celo
sublimior sit corā deo, quasi ipsi aliquid fecerint ac nō potius de-
us. Oculos omnino in carnem uersimus & a deo auertimus.

Immo nostra ætate (quod detestabilius) eo redactus est cultus
sanctorū, ut melius fuerit, neq̄ festa sanctorū agi, neq̄ nomina eo-
rum sciri. Quod ut cognoscas percurrere superstitiones stulti uulgi
& uide patrocinia illa diuersa diuersorū artificū. Aurarij fabri
sanctū Elogiū, sutores Crispū & Crispinianū, fullones S. Seuerū
pictores S. Lucā, medici Cosimā & Damianū, iuristæ S. Iuonē, ar-
tistæ S. Catharinā, aliq̄n & Aristotelē habēt patronos. Alij alios
Et Franci suū Kilianū, quælibet natio suū. Sed quō hos honorēt
aduerte. Primū nihil eorū opera uel exempla curāt. deinde quō
ad summū honoris itur, mane missam celebrant, & eo toto die

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES,

feriantur, nec alio quoq; indicio nisi ueste & otio, tantū feriam simulantes potius q̄ agentes. cæterū lasciujs, cantibus, moribus corde nunq; tam alieno a deo q̄ eo die, tempus perdentes, imo sanctos illudentes, ac si Bacchanalia uel Saturnalia agerent. Atq; usq; in alterum diem potando, ludendo, & breuiter usq; ad cædes aliquando insaniendo, perdurant. Hęc enim est gloria festorum dierum his perditis temporibus. Ita ut nec Anubis aut ullū portentum gentilium deorum, sit fœdus deonestatum, immo nec porcus tuus ita se coli sustineret. Sed ita preualuit ira dei & tradidit in sensum reprobum, ut sint omnia peruersissima.

Quanto rectius erat, humili & quieto corde, pacatq; domo parce refici, & pauperibus uocatis ministrare prandiū, imo melius erat laborare & omnia opera seruilia perficere, q̄ ita feriari. Non enim eo tumultu pompæ & luxuriæ, sed quietudine (unde & sabbatizare dicitur) & charitate in proximū seruitur sanctis, Quod si turpissimū tu ipse iudicares, si quis in festo paschæ uel natali Christi talia perpetraret, cur patronū tuū eo honoras, quem tunc maxime proposuisti honorare? An qui totum annū fuit quietus & securus a tuis irrisionibus & ignominijs hoc die, quo minime oportuit eisdem uexatur? Cur execramur Turcas quod imagines Christi & sanctorū fœde conspurcare dicuntur. An nondū intelligimus quod illorū figura ostendit nobis deus quam sibi displiceat, quod nos Christiani sanctos suos in ueritate & fœdus conspurcamus? Quā pulchra religio & pietas, sanctos dei nemo fœdus blasphematur, q̄ ipse cuius est patronus, nec id alio die magis q̄ eo, qui cultui eiusdem sacratus est. Finge an tu talē sustinere possis ab infimo homine cultū, id est illusionē.

Hic itaq; Pōtificibus esset summe uigilandū, imo saluberrimū foret, oēs dies festos abrogare, paucissimis seruatis, in qbus mane uerbū dei audiret & missa. Nihil em̄ sunt sabbata nostra, nisi opprobriū ecclesiæ, & non eusebia, sed asebia in deū, ut satis nimis ualde docet experientia. Potest & nobis deus multo amplius q̄ ludæis dicere, Odi & proieci solēnitates uestras, & illud Iſa. primo, Sabbata uestra & Neomenias uestras odiuit anima mea.

Superest adhuc geminus abusus in cultu sanctorum.

Primus est in superbia & abusione per gloriā uanam, qua inuicem quidam cōcertant etiam de sanctis, dum quisq; eum qui

uel sui studij uel ordinis fuit, nititur ita celebré facere, ut eum cæteris omnibus præferat, nō tam quod uelint sanctos dei honorificari, quam seipſos, qui tales habeant patronos. Horum uanitas & si late patet, & plurimos occupet, nō tamen audeo latius prosequi, tum quod pulcherrima specie adornati, facile me temerarium iudicem proclamare audent, seq̃ purissime excusare, tum quod ipsos proceres & optimates ecclesiæ quoq̃ ea res tangit, qui sunt multo impassibiliore, quā cœlum ipsum. Nam cœpit & hinc ferme turba fraternitatū quædam oriri, & nescio an tot fraternitatibus tandem efficiant, ut nec fratres nec sorores retineant. Sed sit hic aliorum iudicium. Species est bona, non licet acrius taxare, donec clarius seipſum prodat negotium.

Huc dicerem pertinere eos, qui festum Conceptionis beatæ Virginis uolunt esse primum & summū omnium, & qui nouorum festorum dignitate, priuilegijs, indulgentijs, replent totos sermones. Nec frustra nos quoq̃ uixisse uidebit posteritas, quia nouis festis fecimus uetera uere ueterasse, si nihil aliud fecimus, hoc unum satis est dignum æterna memoria.

Spero futurū, quod adhuc festum Abrahæ etiam celebrabitur quia in fide eius fuit origo salutis & promissus Christus. Si em̃ Abrahæ non promississet deus, nō fuisset Christus natus. Et forte diem Adæ & Heuæ quoq̃ celebrandum, est prædestinatū. Ita q̃ uenerūt dies in quibus omnia libentissime docemus & audimus, præter ea, quæ sunt antiquæ & solidæ ueritatis, ut Apostolus ait. A ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas aut conuertentur, coaceruantes sibi Magistros prurientes auribus. Non quod damnem affectum piū ad noua festa, sed quod uideam non pauca agi & extolli, ad inuidiam usq̃ aliorum. Non egent sancti nostra superbia & discordia, immo nō ipsi, sed nos idola ex nobis facimus, & sub nomine sanctorū nos ipsos colimus.

Alter abusus est auaritiæ. Eriguntur passim erectæq̃ sunt ecclesiæ super imaginibus nō consecratis, præsertim ubi concurrit seductilis turba uulgi, nec ipsæ ecclesiæ cōsecrantur, in quibus præter speciem & nomen pietatis, nihil nisi quæstus quæritur. Si enim sub nomine Christi diabolus mittit Pseudochristos, quanto magis sub nomine & imagine Mariæ aut alterius sancti, potest operari errorem & illusionem. Atq̃ eo liberius, quo negle

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

etius nos Pauli consilium habemus, Omnia probate, quod bonum est tenete. Et illud Ioan. Probate spiritus utrum ex deo sint nos uero specie bona contenti, statim sine probatione accurrimus. Facit hos discursus diabolus. Primo, ut populum a locis sacris trahat, & affectu eius alienet a sacris, prophanisq; distrahat, dum nouis semper & alienis accendit curiosumq; facit. Hoc enim meruerunt, qui fastidiunt ecclesiam suam domesticam.

Secundo, ut per hoc accipiant occasionem uelut iustam, negligendi uerbi dei & parochialiu officiorum. Omitto qd per uias perdunt tempus, & substantiam profundunt, peccatis multis sese onerant, dum uana fabulantur, uel audiunt uel uident, & domum, rem, familiam, negligunt, hoc est frustra laborant, & multa mala committunt.

Quod autem tales concursus sint ex diabolo, praeter ea quae dicta sunt, ipse etiam praecipuus concursus uulgi declarat, ferunt enim uxores & famulos inter laborandum aut operandum raptos fuisse, ac uelut relinquere opus coactos, qd a spiritu sancto sit nequaquam, sed est euidentiissima daemone illusio. Spiritus sanctus non est spiritus temeritatis & praecipitationis, sed spiritus consilij, nec reuocat praecipitum, quo praecipit mulieri esse sub potestate uiri, sine cuius consensu etiam uota sua nulla sunt. Et seruis, ut dominis suis fideliter seruiant, nihil fraudantes, quomodo ergo nunc eosdem raperet ad inobedientiam tam rigide prohibitam? Unde audiui, ubi tales ecclesiae fuerunt consecratae & legitimo dei cultu ordinatae, cessasse talem concursum. Sed & nunc dicunt aliquae ideo non consecrari, ne deficiat concursus, & arescat lucrum. O Christianos, qui ea impietate lucrum quaerunt, Hoc ne ex deo est, quod crucem & benedictionem sustinere non potest? Quis unquam crederet posse Christianos, uel ab astutissimo daemone in hunc erroris barathrum praecipitari?

Sed ego noui hominem, qui simile excelsum illusionis cepit profiteri, sub nomine uirginis Mariae, quae sibi in somnis apparuerat (adeo sancta & digna sibi superbia uideretur) sed a maioribus ecclesiae prohibitus, statim ibi quieuit diabolus, & migravit alio, & ibidem praualuit erigere lupanar suum. Vere haec sunt signa & idola prostitutionis, quae dominus per Prophetam arguit, in quibus fornicantur animae fideles a suo Christo, qui prohibuit ne credemus hijs, qui cum obseruatione locorum nobis praedicant, Ecce hic est aut illic est Christus, Nolite inquit credere, ecce praedixi uobis,

Quare tibi sit merito suspectū tanq̄ negotiū perambulans in tenebris, quantūlibet speciosum fuerit, q̄d in locis illis prophanis agit. Non enim frustra ecclesia instituit, ecclesias & loca earū sanctificari per uerbū & orationē. Quod si cuius uxor & seruus uociferet, sese arripi tali peregrinādi spiritu, audi consiliū, arripe & tu, quernā aliquā crucem, & sanctifica dorsum eius aliq̄t ictibus fortiter, & uidebis q̄d hoc digito dei eiciet dæmoniū illud, Mulieres enim sunt seductiles, solet familiaris istis nugis illudere.

Tertio. Vbi nō habet potestatem (sicut uere non ubiq̄ habet) in locis prophanis, facit hoc in locis sacris. Hoc aut̄ facit quando relicta matrice ecclesia, peregrinari sollicitat ad dedicationes & patrocinia aliarū ecclesiarū, uel in deserto uel pagis positarū, ubi tamen uideas tot tabernas & ganeas, ut Babylonē credere possis (sic enim hodie agunt dedicationū & patronorū festa) uespere uero domū redeūt pleni indulgentijs, id est cereuisia, luxuria, & alijs portentis peccatorū, quibus ibidem seruiērūt. Si tamen redeūt, nam ferme est uelut regulare, aliquos occidi, aut saltem grauiter uulnerari in dedicationibus, adeo ut in prouerbiū transferit, Indulgentias dedicationis distribui sero, cū sese trucidauerint, aut saltē leserint. Has diabolus miserrimas nobis assidue auget ignominias, & adhuc melius ducimus esse tales dedicationes nō tolli, q̄ illas fieri. det dominus Episcopis nostris aliquando gratiā, ut has indulgentias una cū dedicationibus reuocent, & nō sinant diabolū etiam de eade nostra nobis illudere, cui nimis fuerat permissum, q̄d erroribus nos illuderet. At hic mihi obijciuntur, receptæ illæ pegrinationes ad S. Petrum in urbe, ad S. Iacobum, ad Hierusalem, ad Treuerim, deniq̄ in diuersa loca ad honorandas reliquias sanctorū & indulgentias obtinendas.

Respondeo. Non peccaret, qui omnes eas omitteret & domi maneret, non præceptæ sunt, sed uoluntarie assumptæ, Tamen ego non resistā tanto iam usui & consuetudini præualidæ, eant sane qui uolunt, dum modo id discant, sese interim eisdem sumptibus posse incōparabiliter melius deo seruire, & salutem suā operari, si domi seruiant pauperibus, immo sibi cōmissis, ut uxor, filijs, familiæ, dominis. deinde si flagella dei patienter tulerint, & quascunq̄ aduersitates. Quasi uero nō satis nobis pugnet relictum sit domi cū diabolo, nisi & foras cum Dina egressi plus

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

occasionū corruptionis quæramus. **Quanti** enim resistūt cauillationibus & curis, quibus in domestica ecclesia impugnat corda nra: deinde crapulis, lusibus, & otijs p̄ omnes dies nos uexat oia tentans, ne purus sit apud nos dei cultus, & integra salus nra

Id quoq; nuper inuentū est a nostra philargyria, quod septem aureæ missæ (scilicet ab aureo nummo sic dictæ quo persoluntur) certis cereolis, certisq; alijs ritibus celebratur, nescio pro quo certissimo euentu. ita iniquissimus hostis, nec hoc saltem sacrificium nobis reliquit syncerum.

Quid si faccus ille auaritiæ pertusus & insatiabilis huc pertinet: ubi ad structuras ecclesię offerret, mendicatur, corradit thesaurus sine fine, & reliquijs & indulgētijs in hanc rē uaferrime utitur, ut ubi cōgesta fuerit pecunia, nec structuræ, nec paupib⁹, sed p̄ bello, aut litib⁹ uel p̄sentibus expendant uel futuris reseruent:

Sic enim & dauos Christi fecerūt auaritiæ ministeriū, tamen sub sanctissima pietatis specie, ut aureos & argenteos nummos perforant. Cur si sola deuotio quæritur. nō potius papyrus aut tabulam perforant: Sed quid ego Lernā auaritiæ in ecclesia describere tento, de qua propheta ipse desperans, omniaq; in unū concludens dixit. Omnes sequuntur auaritiā a maximo usq; ad minimū. Sit tandem summa summae, Omnes hij sanctorum cultores contra hoc primū peccant præceptum, qui nō quæ dei sed quæ sua sunt, in ipso etiam deo & sanctis eius quærunt, sunt q; sibi ipsis huius operis sui ultimus (ut dicitur) finis, & idolum, utentes deo, fruentes seipsis, de quibus potest illud dici Psalmo. lxxvij. Cum occideret eos, querebant eum & reuertebantur, & diluculo ueniebāt ad eum, & rememorati sunt, quia deus adiutor est eorum, & deus excelsus redemptor eorū est, sed quo corde id fecerint, sequitur, & dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiri sunt ei. Cor autem eorum nō erat rectum cū eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Et illud Christi, Ioan. vi. **A**meu dico uobis, quæritis me, non quia signa uidistis, sed quia manducaistis & saturati estis. Eadem causa & illum repulit, qui dixit, Magister, sequar te, quocūq; ieris. ipse uero, Vulpes, inquit, foveas habent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet ubi caput suum reclinet, scilicet ostendens, quod non propter Iesum tantū, sed propter suam cupiditatem hæc dixisset ille.

Stat ergo sententia fixa, Qui uult uenire post me, abneget, nō pecuniā, non uestē, nō deniq; sanitatē, sed seipsum, & tollat crucem suā & sequatur me. Item, Qui nō renunciauerit oībus quae possidet, nō potest esse meus discipulus. Itē, Qui non odit patrē & matrē, adhuc autē & animā suā, nō pōt meus esse discipulus.

Porro cū illi etiā corpus suū quærāt, & quae corporis sunt, certum est, quod non sunt digni Christo, sunt tamen digni aliquibus donis mercenariorū, sicut filij Abrahæ ex Cetura, sed nō hae reditate cū Isaac. Si autē non sunt digni Christo, clarū est, quod non faciunt uoluntatem eius, ergo nec seruāt mandatum eius.

Non hęc dico, quod uelim omnes esse damnatos, qui tales sunt, sed ut discant solū suam miserā, & non sese ideo Christianos esse confidāt, qui sic honorant, & colunt deum, & sanctos, imo imperfectū suum uidētes intelligāt, quid ille gemitus significet, quem nos Christus docuit cōfiteri, deinde iussit orare nos, Dimitte nobis debita nostra, Et, Fiat uoluntas tua, &c. quia scilicet tales non sumus, cū tamen esse debeamus. Ideo si consiliū dei liceat capere, non ista bona dat ut ijs uelit satiari, sed magis irritare paruis his ad maiora perēda, uel ipsos imperfectos, uel saltem filios suos, quibus talia nō tribuit. Et hęc sat sint de hac materia.

Verū ne Pighardi haeretici infelices, suas partes a me adiutas confidāt, qui prae nimia ruditate nobis Teutonicis (supbissimo fastidio indignati) imponūt, qd sanctos dei colamus, & idola faciamus, & ideo cōtra nos aceruū uersuū scripturæ cōgregant, in quibus prohibet, ne adoret qs nisi unū deū, & ut nobis apud suos iustissimā inuidiā conflare uideant, insidiosissime omittūt qd scribit rex Dauid & Salomō & multi alij adorati, siml impij peruersores scripturæ, & subdoli calumniatores nostrae pietatis. Ita enim rustici illi nos tandem docent, quod solus deus sit adorandus, & gloriatur, ac si nos id ipsum negauerimus unquam tamen negare nō possint, frequenter aulicos regios honorari, ac uelut adorari, ut facilius ad regem perueniat. Propter horum itaq; rudissimā & insulsissimā rusticitatem. Dico ego, ad sanctorū suffragia recurrendū omni modo, sicut in Iob dicitur, & ad sanctorum aliquē conuerrere. Et sicut Salomon suum patrē allegat, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, Sed & Iacob patriarcha dixit de Ephraim & Manasse,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Inuocetur nomen meum super pueros istos, & nomina patrū meorū Abraham & Isaac. Sed de ijs suo tempore, si deus uolet.

Hic fiducia quoq; indulgentiarū taxanda fuisset, nisi iam plus satis illa, multis modis a me taxata esset.

N V N C de altera specie transgressionis dicendū, scilicet eorū qui pro uero deo, idolū sapientiæ & iustitiæ suæ colunt. Hi sunt filij supbiæ, quorū rex, Behemoth ille diabolus, uocat a deo, Job xli. Horū est libero arbitrio confidere, nō esse male habentes; nō egere medico. His solis Christus gratis est mortuus, q̄a sine ipso p̄nt bene uiuere. Sic olim Pelagiani p̄cipue, deinde hæretici oēs p̄diti sunt. Porro hodie quoq; sunt, qui Pelagiani quidē nō sunt sapiunt tamen idem uel peius, q̄ Pelagiani. Nam Pelagiani deo saltem id tribuerūt, quod per doctrinā legis, erudiret liberæ arbitrium. Hi uero habent dictamen rectæ rationis, quæ deprecatur ad optima, ut legis eruditione, nō pro necessitate, sed pro cōmoditate tantū utantur, dissentiūt tamen a Pelagianis, q̄d sine Christo, nō posse bene uiui meritorie concedunt, & ita Christus nō est mortuus propter peccatū, sed propter non meritū. Non fuisset necesse eum mori, ut inferni p̄enas solueret, sed tantū ut mereri cœlū contingeret. Nam si nō parauit adulescere sine peccato mortali actuali (id em̄ & si difficile, tñ asserunt possibile) huic nō est necessarius Christus redēptor de potestate diaboli, sed adiutor dūtaxat ad cœlū, quia si is moreret, nec ad infernū, nec cœlum ueniret. Qua theologia mihi uident asserere, neminē nasci filiū iræ & filiū diaboli, nisi filiū iræ, diaboliq; dixeris, id esse q̄d nō meritoriū. Et dū sacerdos exsufflat Satanā in paruulis batizādis, ut locū det spiritui sancto, intelligitur, solū facere, ex uase nō meritorio, meritoriū, sic enim uasa iræ Apostolus cogitur nunc demū intellexisse. Et Baptismi sacramentū confert gratiā non in remissionē peccati, sed initiū meriti duntaxat, & illud symboli, Confiteor unū baptisma in remissionē peccatorū, noua glossa oportet intelligi, non de peccatis dānationis, sed de peccatis nō meritorijs. Ac sic peccatū originale nullū damnū intulit mundo, nisi q̄d priuauit merito & uisionē dei. Et ea priuatio uisionis, id est, oīm bonorū, non est malū, nisi uoce tantū, scilicet priuatiue. Sic em̄ Theologizamus hodie. Et Christus pro nobis factus maledictū & peccatū, ut de maledicto & peccato nos liberaret,

non aliter intelligitur, quam quod est factus non meritorium, ut de non meritorio nos liberaret. denique uocabulum illud, peccatum, per totam scripturam, nouam accipiet significationem, id est scriptura induet confusionem. Sed mittamus has tenebras, alijque reperi reseruemus, quia & alias sapissime de his diximus & egimus.

Igitur, sicut supra diximus, Cum simus iuxta B. Augu. una massa perditionis, nemo iustificatur, nisi per puram sine meritis gratiam Christi. Ideoque necesse est, ut superbiat, sibique aliquid esse uideatur, qui nondum de se, sua ratione, pia intentione, suis operibus internis & externis desperauit, & ad thronum gratie tremens & miser accessit. Nam omnes illae uirtutes morales, & scientiae speculatiuae duplo malo conficiunt hominem. Primo, quod non sunt uerae uirtutes & scientiae, sed peccata & errores, quia fiunt necessario ex corde malo, & nondum sanato per gratiam, quod non potest nisi seipsum quaerere in omnibus, & sic faciunt hominem uacuum & inanem.

Altero, quod fallunt & inflant, ut homo sibi non malus nec stultus uideatur. Quibus fit, ut sit securus, & nihil, uel minus sollicitus de gratia quaerenda, dum scit se nihil mali facere, licet fateatur se nihil meriti in tot bonis facere.

Inde procedit malum latius, ut omnes despiciat, iudicet, damnet mordeat, zelet, arguat, detrahat, qui sibi dissimiles fuerint, quia cum pharisaeo non est sicut ceteri hominum, nec unus ex ipsis.

Hi sunt qui domum suam super harenam aedificant, horrendo periculo & aeterna ruina casuram.

Veri autem serui iustitiae, sciunt & confitentur se totos esse peccatum, totumque suum bonum, non intra se, sed extra se, in deo & misericordia eius situm esse uolunt, quia iustus ex fide uiuet. Non autem iustificatur in conspectu dei omnis uiuens, unde suis malis pressi, neminem iudicant, nisi seipsum, nulli detrahunt, neminem contemnunt, nisi seipsum, & implent hanc definitionem iustitiae, iustitia est accusatio sui in principio, & iustus primum est accusator sui. Hi habent uere unum deum, ex quo, per quem, & in quem iustificantur, & sunt sine peccato per misericordiam dei ignoscentem, non per suam iustitiam operantem. Sic glorificatur deus, & colitur uere, dum eius operibus tribuitur quicquid sumus, imo dum opera nostra non sunt nostra, sed dei, sicut Christus ait, Doctrina mea non est mea, ita nihil nobis relictum est, nisi peccatum,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Stultitia, malitia, perditio, & confusio, ac per hoc nō possumus nobis in ullo placere, aut idolum facere, redacti in nihilum, ex quo & uenimus, remanente solo deo, omnia in omnibus.

Sed quando hæc dicimus, obijciunt, ergo non sunt facienda bona: Sicut Apostolo quoq; hæc ipsa docenti, obijciebantur, faciamus mala, ut ueniant bona, quorum damnatio iusta est.

Ideo illis respondendum, Primū, quod non prohibentur, sed quā maxime docentur bona fieri, controuersia duntaxat in uocabulo bona consistit. Nam sine fide impossibile est placere deo & omne quod nō est ex fide, peccatū est. Illa sane bona, quæ illi uocāt, naturaliter & moraliter facta, ideo sunt mala coram deo quia non fiunt ex deo, nec propter deum, id est, nō cognoscuntur nec referuntur in deum, sed homo sibi ea tribuit, & in eis tanquam suis, placet, cum non sint sua. Illud enim additamentū Leuiathan, facit, ut omnia sint apud deum mala, quātumlibet speciosa sint coram hominibus, unde Paulus libera uoce tam supergentes q̄ ludæos clamat, Non est iustus, non est qui faciat bonū omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Vt autem homo agnoscat opera sua esse dei solius, gratia eum illuminat, natura non docet. Inde fit ut talis homo sit patiens & mitis, siue uituperentur siue laudentur eius uerba & opera, sciens, quia nihil amittit, cū non sint sua. At natura furit, ubi uituperat, & insanit, ubi laudatur. Ratio omnium est, quod fides & spes nō habet aliud fundamentū, nisi solum deum Iesum Christum, petram ipsam, & nullam prorsus creaturam. Ratio autem & natura habet fundamentū harenam, opera sua bona & sapientiam suam. Inde fit ut homo ruentibus suis operibus bonis, si per diffamiam, irascatur, si per cōscientiæ & iudicij diuini reuelationem, desperet in æternum. Iustus autem etiam si cadit resurgit, & contra cōscientiam, in dei misericordia nititur, sicut scriptum est, Quoniā rex sperat in domino, in misericordia altissimi non cōmouebitur.

Quocirca diffinitio spei apud Magistrum Sententiarū, uel est falsa, uel est obscure, & nō intelligibiliter posita, quia spes non puenit ex meritis, sed contra, merita proueniunt ex spe, quia sicut fides, ita spes, ita charitas, necesse est, ut sint ante omne opus meriti priores. Prouenit enim spes nō nisi ex misereunte & infundente deo. Nec habet obiectum uel materiā seu fundamentū aliud.

quam ipsam nudam dei misericordiam, nequaquam opera nostra, quæ sunt potius obiectum, & ex quibus prouenit desperatio Christus nobis uixit, & meritum nostrum est, si credimus in eum. Credentes autem in eo, iam non sibi uiuunt, nec sua merita cumulant, sed Christo seruiunt, & uicissim Christo merentur. Sic enim Apostolus docet Roma. xiiij. Siue uiuimus, domino uiuimus, siue morimur, domino morimur, ipse spes nostra, & nos, ut ita dixerim, spes seu expectatio eius, sicut filius est spes patris, & pater spes filij, cui omnia prouidit & thesaurifauit.

Quomodo autem de superbia rerum spiritualium, dixi, ita & de corporaliu rerum superbia intelligat, ut sunt diuitiae, forma, gloria, potentia, fauor, genus, uoluptas & similia. In ijs enim qui confidunt, & superbit, aliosque fastidit sui dissimiles, manifestum est, quod hæc sua facit, deoque rapit, & sibi in idola transmutat. Quæ si solius dei esse cognosceret, non distingueret inter se, & quemlibet per dissimulum hominem, nihilque plus sese habere fateretur, nisi quod fors iesus Christus eius fiducia est. Sic fieret, si hoc præceptum seruaretur, ut nulla superbia, id est, nulla radix, nullum initium peccati, ac per hoc nulla peccata essent. Sed pax, amor, mititas, largitas, patientia, & omni uirtutum plenitudo, quod non in hac uita sperandum est, ideo semper manemus peccatores, & huius præcepti transgressores, solo hoc sacrificio salui, quod hanc transgressionem non ignoramus, neque negamus, neque cum impijs uerbis malitiæ in peccatis nos excusamus, sed confitemur, & gemimus auxilium gratiæ, & regni futuri accelerationem. Qua humilitate meremur nobis ignosci, in ijs quæ minus facimus, sicut B. August. ait. Omnia mandata implentur, quando quicquid non fit, ignoscitur. Ignoscitur autem confitentibus, quia humilibus deus dat gratiam.

Vnde cauenda est illa punitiosa & adulatrix glossa, imo totius humilitatis expultrix, & uastatrix, qua dicitur, Deus non requirit hoc præceptum impleri in hac uita, facit enim hæc glossa securitatem nocentissimam, dissoluit manus, & remittit genua strenuorum belliciosorum. Et est unum de puluillis, & cervicalibus, quæ in Ezechiele damnat dominus. Nisi sane intelligatur, scilicet, quod non requirit quidem ab ijs qui ipsi a seipsis requirunt eiusmodi plenitudinem, & dolent, atque confitentur sese non implere, & ideo festinant egredi & cupiunt dissolui, ne sint diutius cum peccato, & inobediencia hu

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

ius præcepti, sed cū Christo & iustitia, & plena obedientia præcepti, lis inq̄, non imputat, nec requirit. Verū qui ipsi non requirunt, & exigūt a seipsis, sed consuunt sibi puluillos sub manibus & sine timore incedunt, certi, q̄d non requirant, ab ijs certe exiget usq; ad nouissimū quadrantem. De ijs dicit Psal. ix. Propter qd irritauit impius deū: dixit em̄ in corde suo, nō requiret. Qui em̄ nō agnoscit se præceptū nō debere, quō se agnosceret esse peccatorē: qui aut̄ non agnoscit se peccatorē, quō timebit deum & iudiciū eius: qui aut̄ nō timet, quomodo humiliabitur: qui nō humiliatur, quō gratiā consequetur: qui gratiam non consequetur, quō iustificabitur, qui non iustificat, quomodo saluus erit:

NON ASSUMES NOMEN DOMINI
DEI TVI IN VANVM.

*prophetam
Reuerentem*

Hoc præceptum, sicut & omnia alia, fuit ex primo. seruato Henim primo, & hoc facile seruatur, imo seruatū est. Quia ideo ponitur, ut cæcitati nostræ manifestetur insipiētia nostra, cum nō esset necessariū, si Adam steteret, omnia em̄ illa sciuissemus. At nunc nec ipsa scimus, quæ necessaria sunt foris fieri nedum intus. Igitur in primo præcepto, cor & interior homo erga deum institutus est, in hoc os instituitur. Tribus em̄ rebus peccamus, corde, ore, opere, cōtra deum, ideo super singulo, singulum est præceptū, & sunt omnia tria negatiua, siue prohibitiua. Nec est in toto decalogo, nisi unum præceptū affirmatiuum scilicet, Honora patrem & matrē &c. Nam tertium, qd est, Sabbatū sanctifices, ipse dominus exponit negatiue, dicens, Non facies omne opus in eo, quod & nomē indicat, sabbatū, id est, requies, id est, uacatio ab operibus. Nullum em̄ opus in illo præcipitur, unde & solū lectioni legis intendebant illo die. Igitur malum in omnibus prohibet, ideo & nullū aliud habet promissionem, nisi unum, scilicet affirmatiuū de honore parentum. Cætera uero, quia malum prohibent, pœnam minantur.

Ideo, sicut qui corde non peccat, nec ore, nec opere peccat.

Ita qui corde peccat, nec ore, nec opere iuste facere potest.

Qui primū præceptū nō seruat, nec secundū, nec tertiuū seruat.

Qui uero primū seruat, & secundū & tertiuū seruat. Non em̄ est metuendū, qd qui in deū suā fiduciā posuit, deū super oīa diligit, sperat, querit, litit, nomē eius in uanū & irreuerenter nomi